

Uitspraak uitgelicht

In deze rubriek een commentaar bij een actuele uitspraak.

Bram van Melle en Thomas van Houwelingen – mrs. A.M. van Melle en Th. Van Houwelingen zijn advocaat bij Everaert Advocaten in Amsterdam; Van Melle is redactielid van dit blad.

ABRvS, 7 november 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3584, JV 2018/213 en ECLI:NL:RVS:2018:3585.

Belangenafweging bij verwijderingsmaatregel tegen Unieburger

Moeten bij verwijderingsmaatregelen tegen Unieburgers die nooit rechtmatig verblijf hebben gehad in de zin van artikel 7 lid 1 van richtlijn 2004/38/EG¹ de belangen worden afgewogen? De Afdeling oordeelde op 7 november 2018 dat dit altijd moet. Bram van Melle en Thomas van Houwelingen analyseren de uitspraken en bespreken de gevolgen voor de praktijk.

1. Feiten en achtergronden

Wie als Unieburger naar Nederland komt, kan jarenlang in Nederland verblijven, zonder daadwerkelijk rechtmatig verblijf in de zin van richtlijn 2004/38/EG te hebben. Wanneer iemand niet werkt, studeert of voldoende geld op de bank heeft maar ook niet opvalt, kan deze persoon

jarenlang onder de radar blijven, omdat het niet noodzakelijk is een aanvraag in te dienen. Het rechtmatig verblijf ontstaat immers van rechtswege – of niet.²

Zo ook in de twee zaken waarin de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State in november 2018 uitspraak deed. De ene zaak betrof een Roemeen die al in Nederland verbleef sinds 2009 en de andere betrof een Pool die dat

¹ Richtlijn 2004/38/EG van de Raad en het Europees Parlement van 29 april 2004 betreffende het recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten voor de burgers van de Unie en hun familieleden (verder: Verbljfsrichtlijn of richtlijn 2004/38/EG) Pb. EG 2004, L 229/54,

² Dit wordt versterkt door het feit dat Unieburgers, die niet met familie van buiten de EU in Nederland verblijven, niet verplicht zijn zich te melden bij de IND en aldus vreemdelingrechtelijk nooit bij de autoriteiten in beeld komen.

sinds begin 2016 in deed. De Roemeen had een beroep op de bijstand gedaan, de Pool niet. De uitspraak vermeldt niet wat de reden was om niettemin het verblijf van de Pool te beëindigen. De staatssecretaris had in mei respectievelijk november 2016 ten aanzien van hen bepaald dat zij Nederland moesten verlaten. Daarbij had hij geen belangenafweging gemaakt. Dit was voor deze uitspraak vaste praktijk van de IND. De redenering was dat als een Unieburger nooit voldoende middelen heeft gehad of heeft gewerkt, hij ook nooit van rechtswege rechtmatig verblijf heeft gehad. De IND nam daarbij niet in ogenschouw dat betrokkene wellicht nog rechtmatig verblijf had als werkzoekende. Met een verwijderingsmaatregel zou dan ook niet worden ingegrepen in een verblijfsrecht op grond van richtlijn 2004/38/EG, aangezien dat er simpelweg nooit is geweest. Een belangenafweging hoefde volgens de staatssecretaris alleen te worden gemaakt als er daadwerkelijk rechtmatig verblijf is (of is geweest). Met andere woorden: wat er niet is, kun je niet beëindigen en als je niets beëindigt, kan een belangenafweging achterwege blijven.

2. Juridisch kader

2.1 Richtlijn 2004/38/EG

Unieburgers (en hun gezinsleden) hebben rechtmatig verblijf in een andere EU-lidstaat als zij voldoen aan voorwaarden die zijn genoemd in artikel 7 van richtlijn 2004/38/EG. Zo hebben zij rechtmatig verblijf indien zij reële en daadwerkelijke arbeid verrichten of naar werk zoeken (economisch actief),³ voldoende middelen van bestaan hebben (economisch inactief),⁴ of hier studeren en beschikken over voldoende bestaansmiddelen. Ook moeten zij in alle gevallen beschikken over een ziektekostenverzekering.

Bij twijfel of Unieburgers rechtmatig verblijf hebben in de zin van artikel 7, lid 1 van de Verbljfsrichtlijn kunnen de lidstaten dit nagaan, zij het niet stelselmatig (op grond van artikel 14 lid 2 van die richtlijn). Twijfel over de rechtmatigheid van het verblijf kan ontstaan wanneer iemand bijstand aanvraagt of een andere uitkering waarvoor geen premies zijn betaald.

Wanneer een Unieburger een beroep op de bijstand doet, kan dit echter niet *automatisch* leiden tot een verwijderingsmaatregel. Lidstaten moeten namelijk beoordelen of de problemen tijdelijk zijn en wat het totale bedrag aan steun is geweest. Daarbij moeten de persoonlijke omstandigheden in ogenschouw worden genomen. Wat leidend is, is de vraag of iemand een onredelijke belasting voor het sociale bijstandstelsel is (considerans 10 en 16 van de Verbljfsrichtlijn). Wanneer iemand reële of daadwerkelijke arbeid verricht of werkzoekende is, kan de lidstaat geen verwijderingsmaatregel nemen op deze grond. Alleen economisch niet-actieve Unieburgers kunnen met een verwijderingsmaatregel te maken krijgen als zij een beroep doen op de bijstand.⁵

Uit artikel 24 lid 1 en 2 van de Verbljfsrichtlijn volgt dat lidstaten rechtmatig verblijvende Unieburgers gelijk moeten behandelen als hun eigen onderdanen. Toch kan het recht op sociale bijstand worden beperkt voor Unieburgers in de eerste drie maanden van het verblijf of als een Unieburger als werkzoekende Nederland is binnengekomen (op grond van artikel 14 lid 4 sub b van de Verbljfsrichtlijn).

Op grond van artikel 15 lid 1 van de Verbljfsrichtlijn zijn tot slot de procedurele waarborgen die van toepassing zijn op de verwijdering van Unieburgers om redenen van openbare orde evenzeer van toepassing op besluiten die het vrije verkeer van burgers van de Unie beperken om andere redenen. Uit artikel 28 lid 1 volgt dan ook, in combinatie gelezen met artikel 31 lid 3 Verbljfsrichtlijn, dat de duur van het verblijf van betrokkenen diens leeftijd, gezondheidstoestand, gezins- en economische situatie, sociale en culturele integratie in het gastland en de mate waarin hij bindingen heeft met zijn land van oorsprong in overweging moet worden genomen.

2.2 Implementatie richtlijn

Richtlijn 2004/38/EG is (grotendeels) geïmplementeerd in Hoofdstuk 8 Afdeling 2 paragraaf 7 van het Vreemdelingenbesluit (art. 8.7 tot en met 8.25).⁶ Voor deze uitspraken is met name artikel 8.16 lid 1 Vb relevant, waarin staat beschreven wanneer het rechtmatig verblijf van de Unieburger wordt geacht te zijn behouden. Slechts wanneer aan de voorwaarden van artikel 8.12 tot en met 8.15 Vb wordt voldaan is sprake van rechtmatig verblijf. Tevens bepaalt 8.16 lid 1 Vb dat de IND kan onderzoeken of aan de voorwaarden wordt voldaan, mits sprake is van redelijke twijfel daaraan. Controle daarop vindt niet stelselmatig plaats en bovendien kan een beroep op de bijstand niet zonder meer leiden tot een beëindiging van het verblijfsrecht.

Deze bepaling suggereert dat wanneer *nooit* aan de voorwaarden is voldaan er ook niets hoeft te worden beëindigd. De belangenafweging die op grond van considerans 16 moet worden gemaakt, komt daarin dus niet expliciet terug.

2.3 Jurisprudentie – HvJ EU

Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft zich over vergelijkbare problematiek al regelmatig uitgelaten. Dat ging dan vrijwel altijd over Unieburgers die bijstand aanvroegen maar dat niet kregen vanwege hun status als Unieburger. Niettemin liet het Hof zich in de arresten *Trojani* en *Grzelczyk* uit 2002 en 2004 óók al uit over de gevolgen daarvan voor het verblijfsrecht. Een beroep op de sociale bijstand kon volgens het Hof immers nooit automatisch leiden tot een verwijderingsmaatregel. Daarbij moet altijd een belangenafweging worden gemaakt.⁷

Beoordeeld moet immers worden of de belasting op publieke middelen onredelijk was, waaruit kan worden afgeleid dat de Uniewetgever ruimte heeft gelaten voor een *redelijk* beroep op de bijstand. Datzelfde uitgangspunt is steeds teruggekomen in de arresten *Brey* en *B. en Vomero*.⁸ In *Garcia-Nieto* liet het Hof er geen onduidelijkheid over bestaan dat bij de toekenning

3 Dat wil volgens de IND zeggen: 50% van de bijstandsnorm verdienen of 40% van de beschikbare tijd werken, zie Vc B.10/2.2. In het licht van het arrest Hava Genc (HvJ EU 4 februari 2010, C-14/09, ECLI:EU:C:2010:57) is deze invulling overigens niet haalbaar.

4 Zo'n € 10.000 op een bankrekening volstaat in ieder geval, zo blijkt uit de praktijk.

5 Tegen een economisch actieve Unieburger kunnen natuurlijk wel verwijderingsmaatregelen worden genomen op grond van de openbare orde of openbare veiligheid of in het geval van fraude zie (considerans 16 en hoofdstuk VI van de richtlijn).

6 De procedurele waarborgen van art. 28 lid 1 jo 31 lid 3 van de richtlijn werden overigens geacht worden reeds besloten te liggen in de art. 3:2 en 3:4 Awb, en art. 8 EVRM jo art. 94 Gw (zie transponeringstabel Stb. 2006, 215).

7 HvJ EU, *Grzelczyk*, 20 september 2001, C-184/99 ECLI:EU:C:2001:458, JV 2001/319, r.o. 43; HvJ EU, *Trojani*, 7 september 2004 C-456/02, ECLI:EU:C:2004:488, JV 2004/423, r.o. 45.

8 HvJ EU, *Brey*, 19 september 2013, ECLI:EU:C:2013:565, JV 2013/352, r.o. 64, 69 en 70, zie nt. Boeles in de JV bij het arrest *Brey*, waarin hij de bijstandsverlening aan Unieburgers het spiegelbeeld noemt van het beëindigen van het verblijfsrecht van Unieburgers na een beroep op de bijstand. Verder zie: B. en Vomero, 17 april 2018,

van bijstand *geen* onderzoek hoeft te worden verricht naar de individuele omstandigheden. Garcia-Nieto had namelijk slechts een verblijfsrecht gehad op basis van artikel 6 van de Verblijfsrichtlijn, en niet op grond van artikel 7. In *Alimanovic* had het Hof al uitgemaakt dat de systematiek van de Verblijfsrichtlijn reeds voldoende rekening hield met individuele omstandigheden.⁹ Zolang je immers op grond van artikel 7 lid 3 van de Verblijfsrichtlijn als werknemer kunt worden gekwalificeerd, kun je ongestoord genieten van een bijstandsuitkering. Hoe langer een Unieburger als economisch actieve in een andere lidstaat verblijft, hoe sterker diens verblijfsrecht wordt. Alleen van economisch-inactieve Unieburgers (en dus niet van werknemers of zelfstandigen) kan het verblijfsrecht wegens een beroep op bijstand worden beëindigd.

3. De Afdeling

De Afdeling is helder dat het standpunt van de staatssecretaris – dat in deze gevallen geen belangenafweging is vereist – geen hout snijdt. Ook als niet wordt ingegrepen in een bestaand verblijfsrecht moet een belangenafweging worden gemaakt.¹⁰ Voor de lezing van de staatssecretaris ziet de Afdeling geen aanknopingspunt in artikel 14 lid 2 en considerans 16 van de Verblijfsrichtlijn. Het feit dat considerans 16 van de Verblijfsrichtlijn spreekt van ‘begunstigden van de richtlijn’ moet volgens de Afdeling niet zo beperkt worden uitgelegd dat een en ander alleen zou gelden voor rechtmatig verblijvende Unieburgers. Dat is ook logisch, omdat rechtmatig verblijvende Unieburgers als gezegd hoe dan ook niet kunnen worden verwijderd op grond van artikel 14 van de Verblijfsrichtlijn. Het door het Hof in *Garcia-Nieto* overwogene maakt dat volgens de Afdeling ook niet anders, omdat dat arrest immers ging om de toekenning van bijstand aan een Unieburger in de eerste drie maanden van het verblijf en niet om een verwijderingsmaatregel van een op het grondgebied verblijvende Unieburger.¹¹

In tweede instantie gaat de Afdeling nog in op het onderscheid dat bestaat in de tekst van de richtlijn en de manier waarop deze is geïmplementeerd. Artikel 14 lid 3 van de richtlijn spreekt namelijk van een ‘verwijderingsmaatregel’ terwijl artikel 8.16 lid 1 vierde zin Vb spreekt van ‘beëindiging van het verblijfsrecht’. De Afdeling zegt daarover dat een beëindiging van het verblijfsrecht in de context van het nationale vreemdelingenrecht tot gevolg heeft dat de staatssecretaris een verwijderingsmaatregel mag nemen (op grond van artikel 62 lid 1 en 63 lid 1 Vreemdelingenwet). Daardoor moet de verblijfsbeëindiging van 8.16 worden gezien als een verwijderingsmaatregel in de zin van de richtlijn.¹² De Afdeling ziet zich voor dit oordeel gesteund in het HvJEU-arrest *K. en H. F.*¹³ Een richtlijnconforme interpretatie van artikel 8.16 lid 1 Vb brengt dan volgens de Afdeling met zich dat die

belangenafweging altijd moet worden gemaakt – ook als wordt vastgesteld dat iemand nooit verblijfsrecht heeft gehad.¹⁴ Ook dan volgt immers een verwijderingsmaatregel. Dit geldt ongeacht of de Unieburger nu 7 jaar of slechts minder dan een jaar in Nederland heeft verbleven, waarbij de verblijfsduur wel onderdeel van de belangenafweging is.

4. Analyse en belang voor de praktijk

In het licht van de belangenafweging en het Unierechtelijke evenredigheidsbeginsel die in het EU-migratierecht regelmatig centraal staan, kan de conclusie van de Afdeling niet al te zeer verbazen. Een zo ingrijpende maatregel, die de rechten van het Unieburgerschap danig inperkt, kan niet rusten op een automatisme. De richtlijn zelf laat in elk geval geen ruimte om zonder belangenafweging, dat wil zeggen automatisch, een verblijfsrecht te beëindigen (i.e. een verwijderingsmaatregel te nemen). Het is duidelijk dat de praktijk van de IND daarmee in strijd was omdat die wel van een automatisme uitging. Als een beroep op de bijstand (in het geval van de Roemeen), of simpelweg in Nederland verblijven zonder rechtmatig verblijf in de zin van artikel 7 van de richtlijn (in het geval van de Pool), zonder meer betekent dat je Nederland moet verlaten, is dat in strijd met de in de Verblijfsrichtlijn genoemde mee te wegen belangen en de daarbij horende jurisprudentie.

4.1 Belangenafweging in de praktijk

De vraag of de vreemdelingen uit deze uitspraken niet, dan wel niet meer, een recht op verblijf op grond van de richtlijn hadden, was in deze uitspraken al ontkennend beantwoord door de Afdeling. Zodoende restte nog slechts de vraag of er dan toch een belangenafweging diende te volgen na die vaststelling. Die vraag werd bevestigend beantwoord, waarbij het feit dat er geen verblijf op grond van de richtlijn (meer) was, nadrukkelijk in het nadeel van de Unieburger werkt.¹⁵ De (voor)vraag blijft daarnaast toch ook interessant, namelijk of één van de vreemdelingen niet toch rechtmatig verblijf gehad kan hebben op grond van de richtlijn. Eén van de vreemdelingen had geen beroep op de bijstand gedaan, de ander pas na een aantal jaren verblijf. In zijn conclusie bij de zaak *Gusa*,¹⁶ legt A-G Wathelet een rechtstreeks verband tussen het geen beroep doen op het sociale bijstandstelsel door Gusa gedurende zijn eerste jaar van verblijf in Ierland, en het beschikken over voldoende middelen als bedoeld in de Verblijfsrichtlijn. De vreemdeling heeft in die periode dan blijkbaar gewoonweg genoeg genomen met minder middelen, zonder dat daarmee vast staat dat hij niet meer voldoet aan de voorwaarden om rechtmatig verblijf te houden. Dat de Afdeling ook niet geheel ongevoelig lijkt voor dit argument blijkt uit het feit dat zij vragen heeft gesteld over exact dit punt aan partijen, in een viertal zaken die recent ter zitting zijn behandeld.¹⁷ Daarover is het laatste woord dus nog niet gezegd, maar in de hier besproken zaken lag deze vraag naar

C-316/1, ECLI:EU:C:2018:256, JV 2018/92 r.o. 55, Garcia Nieto, 25 februari 2016, C-299/14 ECLI:EU:C:2016:114, JV 2016/91, r.o. 46.

9 HvJ EU, *Alimanovic*, 15 september 2015, C-67/14 ECLI:EU:C:2015:597, JV 2015/344, r.o. 60.

10 Kort voor het uitkomen van deze Uitspraak uitgelicht werd duidelijk dat de Afdeling zaken waarin deze belangenafweging ontbreekt ook gewoon vernietigt en terugverwijst, onder verwijzing naar de hier besproken uitspraken, zie ABRvS, 27 februari 2019, ECLI:NL:RVS:2019:567, r.o. 3.1.

11 R.o. 3.3. van ABRvS 7 november 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3584.

12 R.o. 3.6 van ABRvS 7 november 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3584.

13 HvJ EU, *K. en H. F.*, 2 mei 2018 C-331/16, C-366/16, 2 mei 2018, ECLI:EU:C:2018:296, JV 2018/136, r.o. 69.

14 R.o. 3.7 van van ABRvS 7 november 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3584.

15 R.o. 5 van ABRvS 7 november 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3584.

16 Conclusie van A-G Wathelet, HvJ EU, *Gusa*, C-442/16, 26 juli 2017, punt 33.

17 Interessant is te vermelden dat de A-G voor dit standpunt steun vindt in de argumentatie van de Franse Republiek en de Commissie. Zie nt. 16 van de conclusie. In de einduitspraak wordt dit punt helaas niet besproken (HvJ EU 20 december 2017, ECLI:EU:C:2017:1004).

18 ABRvS, kenmerken 201704060/1, (201704168/1 ingetrokken), 201706801/1, 201806272/1, 15 januari 2019 ter zitting behandeld

mogelijk rechtmatig verblijf op grond van de richtlijn niet voor, omdat de enige opgeworpen grief zag op het ontbreken van de belangenafweging.

De hier uitgelichte uitspraken zijn zodoende vooral interessant omdat ze vragen oproepen over de gevolgen van deze belangenafweging in de praktijk. In de zaak van de Roemeens onderdaan was bijvoorbeeld duidelijk dat hij al 7 jaar feitelijk in Nederland verblijf had genoten voordat hij bijstand aanvraag. In dat geval is het niet geheel ondenkbaar, gelet op de lange verblijfsduur en banden die hij zodoende met Nederland heeft opgebouwd, dat de belangenafweging uiteindelijk in zijn voordeel uitvalt (zie daarvoor ook de relevante omstandigheden genoemd in artikel 28 lid 1 van de richtlijn) en het Unierechtelijke evenredigheidsbeginsel dus aan een verwijderingsmaatregel in de weg staat.

De belangenafweging kan in het voordeel van de vreemdeling uitvallen wanneer deze al lange tijd in Nederland heeft gewoond, op leeftijd is, kampt met ernstige gezondheidsklachten en louter familie in Nederland heeft.

4.2 Grondslag rechtmatig verblijf na belangenafweging?

De Afdeling oordeelt dat indien de belangenafweging in het voordeel van de vreemdeling uitvalt, dit ertoe leidt dat hij niet kan worden verwijderd en alsnog wordt geacht rechtmatig verblijf in Nederland te hebben.¹⁸ De vraag die zich daarbij vervolgens opdringt is wat de aard en de grondslag van dat rechtmatig verblijf dan is.

De Afdeling expliciteert dat niet, maar onzes inziens wordt het rechtmatig verblijf dan geacht rechtstreeks te zijn gebaseerd op het Unieburgerschap dat voortvloeit uit het VWEU. Een vergelijking valt te maken met de situatie van (de partners van) terugkerende Nederlanders die gebruik hebben gemaakt van het vrij verkeer, waarbij het verblijfsrecht wordt gebaseerd op artikel 21 lid 1 VWEU. Ook in deze zaken is evident sprake van een grensoverschrijdend element. Toch is het verschil met de situatie van de terugkerende Unieburger, dat in de toetsing bij terugkeer juist wel – zij het analoog – wordt getoetst aan de voorwaarden van de richtlijn,¹⁹ terwijl de Unieburgers in de situatie als hierboven beschreven daaraan nu juist *niet* voldeden. Helemaal bevredigend is deze verklaring dan ook niet, hoewel daarbij van belang is te vermelden dat de terugkerende Unieburger alleen in de andere lidstaat aan de voorwaarden van de richtlijn heeft moeten voldoen, maar niet in het land van herkomst (en terugkomst).²⁰ Diens partner heeft onder die omstandigheden dus een (afgeleid) verblijfsrecht op grond van 21 VWEU *zonder* dat er sprake is van voldoende middelen van bestaan bij de terugkerende Unieburger.

Een andere mogelijkheid is dat het verblijfsrecht op artikel 20 VWEU gebaseerd is. Het vertoont immers ook gelijkenissen met het verblijfsrecht van derdelanders bij hun Nederlandse kind op grond van het (effectief genot van het) Unieburgerschap van die laatste.²¹ Ook in die context kan immers een verblijfsrecht ontstaan zonder dat er hoeft te worden aangevoerd dat betrokkenen beschikken over voldoende middelen van bestaan.

Mocht het verblijfsrecht inderdaad rechtstreeks uit artikel 20 of 21 VWEU volgen, dan heeft dat in elk geval tot gevolg dat deze Unieburgers niet in aanmerking komen voor naturalisatie omdat zij, volgens de IND althans,²² geen verblijfsrecht genieten als bedoeld in artikel 8 lid 1 sub b Rijkswet op het Nederlanderschap 2003. Bovendien bouwt een Unieburger met deze vorm van verblijf naar het oordeel van de Afdeling geen rechten op die optellen naar duurzaam verblijf in de zin van artikel 16 lid 1 van de Verblijfsrichtlijn zo lang hij of zij geen middelen van bestaan heeft.²³

5. Afwachten

Het is afwachten hoe deze belangenafweging gaat uitpakken in toekomstige vergelijkbare zaken, en dan vooral met het oog op de vraag wanneer de belangenafweging dan wél in het voordeel van de vreemdeling zou moeten uitvallen, bijvoorbeeld wanneer het gaat om gevallen waarin de betrokkene al lange tijd in Nederland heeft gewoond, op leeftijd is, te maken heeft met ernstige gezondheidsklachten en bovendien louter familie in Nederland heeft en nauwelijks nog in het land van herkomst.

Het laatste woord is al met al nog niet gezegd over de vraag op welke wettelijke bepaling het verblijfsrecht precies gebaseerd zou moeten worden. Uitsluitend daarover is niet al te snel te verwachten. In veel gevallen zal immers het niet voldoen aan de voorwaarden van de Verblijfsrichtlijn dusdanig in het nadeel van de Unieburger worden uitgelegd dat er geen verblijfsrecht ontstaat. Dan wordt ook niet toegekomen aan de vraag wat de grondslag van het verblijfsrecht zou zijn.

Voor de rechtspraktijk wordt het misschien nog wel interessanter om te zien wat de Afdeling gaat oordelen in de genoemde zaken waarin de conclusie van A-G Wathelet in de zaak *Gusa* centraal staat. Die conclusie houdt immers de mogelijkheid open om ook zonder aantoonbare middelen een verblijf op grond van de richtlijn te hebben. ◀

21 HvJ EU, Chavez-Vilchez, 10 mei 2017, zaak C-133/15, ECLI:EU:C:2017:54, JV 2017/143.

22 Immigratie en Naturalisatiedienst, RWN-berichten, nummer 6, 5 november 2017: https://ind.nl/Documents/RWN_Berichten.pdf.

23 ABRvS 2 mei 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1490, JV 2018/123 m.nt. Boeles en AB 2018/408 m.nt. Klaassen.

18 R.o. 5 van ABRvS 7 november 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3584.

19 HvJ EU, O. en B., 12 maart 2014, Zaak C-456/12, ECLI:EU:C:2014:135, JV 2014/144 m.nt. Boeles, r.o. 50.

20 HvJ EU, Eind, 11 december 2007, C-291-05, ECLI:EU:C:2007:771, r.o. 45.